..» [3, с. 385]. В то же время как бы указывая на то, что радостные вре- на в их жизни настанут не так быстро, наступают «снова сумерки. Опять дит солнце. В последних его лучах вспыхивают, загораются облака. Го- полыхает огненно-красная, багряная гряда. Горит и, медленно угасая, тывается черной дымкой. На землю опускается ночь. Мир поглощает а» [3, с. 385]. То обстоятельство, что никто из героев не может сказать, в этой тьме проступит рассвет, характеризует мучительно долгое те- е времени в тюрьме. Но, несмотря на это, они до последнего не теряют жды на свое освобождение.

Таким образом, противоречия исторического времени, описываемого в изведении Г. Ибрагимова «Наши дни», определяются не только характе- времени, обусловленного политическими, социально-экономическими овиями, в которых жили герой в преддверии революции, но и характе- восприятия и осознания ими событий, происходящих в стране в этот од.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бахтин М.М. Эпос и роман. СПб.: Азбука, 2000. 304 с.
2. Большой энциклопедический словарь / Режим доступа: http: // dic. academic.ru/dic. с3р / 123178
3. Ибрагимов Г. Наши дни: Роман / пер. с татарского Р. Фаизовой. М.: Современник, 398 с.
4. Словарь символов / Режим доступа: http: // dic. academic.ru/dic.nsf /simvol /224
5. Толковый словарь Ушакова / Режим доступа: http: // dic. academic.ru/dic.nsf /ushakov
6. Хализев В.Е. Время и пространство // Теория литературы. М., 1999. С. 247–249.
7. Халит Г. У истоков татарской советской литературы // История татарской советской туры. М.: Наука, 1965. С. 31–51.

Г. ИБРАҺИМОВ ӘСӘРЛӘРЕНЕҢ ТӘРҖЕМӘ МӘСЬӘЛӘЛӘРЕ

Насибуллова Г.Р.

В данной статье рассматриваются переводы художественных произведений Г. Ибрагимова на русский язык. Дается обзор переводов одного произведения несколькими переводчиками.

This article considers translations of G. Ibragimov's novels and stories into. An overview of translations of one work by several translators is given.

Татар әдәбият тарихында һәм үсешендә Галимҗан Ибраһимовның үз бар. Язучы һәм галимнең киң кырлы мирасы татар әдәбияты үсе- нык тәэсир ясый. Әдәбият галиме Д.Ф. Заһидуллина аны хаклы рәвеш- Х гасыр башы татар әдәбиятын тудыручы» дип атый [1].

«Г. Ибраһимов үткән юл – татар халкының XX гасыр башларыннан утызынчы еллар ахырына кадәр, ягъни илдә революция булып, социа- җинүенә тикле булган рухи үсеш юлы. Әдипнең тормышы һәм иҗаты ның революцион көрәш тарихы, яңа тормыш төзү, социалистик куль- формалашуы белән аерылгысыз бәйләнгән. Г. Ибраһимовның культура ындагы роле турында сүз барганда, барыннан да элек, аның матур әдә- әлкәсендә тоткан урыны аеруча зур һәм үзенчәлекле булуын әйтергә

кирәк. Әдипнең иҗат эволюциясе һәм татар әдәбиятында тоткан урыны турында фәнни хезмәтләр язылган, аның иҗаты шактый җентекле тикшерелгән диярга була. Һәм һаман да тикшерелеп тора, киләчәктә дә шулай булыр. Чөнки зур талантлар, классик язучылар, бай иҗатлар турында һәр чор, һәр буын үз сүзен әйтә, аңарга карата үзенең мөнәсәбәтен билгели. Мондый тарихи шәхесләр рәтенә керү үзе генә дә язучының олылыгын, үлемсезлеген күрсәтә. Г. Ибраһимов – әнә шундый әдипләрдән» [2, б. 17]. Аның әсәрләре һәм катлаулы язмышына багышланган күп санлы мәкаләләр, тарихчылар, фәлсәфәчеләр, политологлар, әдәбият галимнәре тарафыннан күп хезмәтләр язылган. Шулай ук язучының образы әдәби һәм сынлы сәнгать әсәрләрендә дә мәңгеләштерелгән. Язучының исемен кайтару һәм халыкка җиткерүдә академик Мансур Хәсәновның өлеше зур. Аның татар һәм рус телендәге күпсанлы мәкаләләре, хезмәтләре «Ибраһимов фәне»нә нигез салды. Шулай ук язучының иҗатын өйрәнүгә Г. Сәгъди, Җ. Вәлиди, Г. Нигъмәти, М. Гайнуллин, И. Нуруллин, О. Кадыров, Ф. Мусин, Ф. Галимуллин, Р. Ганиева, Ф. Бәширов, Д. Заһидуллина, Э. Галиева һ.б. әдәбият галимнәре зур өлеш кертә. Әлеге мәкаләдә без язучының әсәрләренең тәрҗемә тарихы һәм үзенчәлекләренә киңрәк тукталырбыз. Билгеле булганча, әдәби әсәрнең башка телгә тәрҗемәсе аерым мөстәкыйль хезмәт була алмый, ул оригинал белән янәшә яшәргә генә хокуклы. Шуңа күрә тәрҗемә әсәрне өйрәнгәндә оригиналны, язучының тулаем иҗатын яхшы белү зарур.

Г. Ибраһимовның әсәрләре рус теленә 1920–1970 елларда тәрҗемә ителә. Беренчеләрдән булып, аның «Табигать балалары» хикәясе 1928 елда рус телендә яңгыраш ала. Әлеге хикәя «Советская страна» әдәби альманахында басылып чыга. 1931 елда басылган «Татар әдәбияты (революциягә кадәр)» җыентыгына «Табигать балалары» һәм «Карт ялчы» хикәяләренең русчага тәрҗемәләре кертелә. Алга таба Г. Ибраһимовның башка әсәрләре дә тәрҗемә ителә. Аларның кайчан һәм кем тарафыннан тәрҗемә ителгәнлекләрен түбәндәге исемлектә күрергә була: 1. «Тирән тамырлар» романы (тәрҗемәче – Г. Шәрипова, 1931); 2. «Казакъ кызы» романы (тәрҗемәче – Г. Шәрипова, 1934); 3. Хикәяләр. (тәрҗемәче Г. Кәримова, 1961); 4. «Безнең көннәр» романы (тәрҗемәче – Р. Фәизова, 1962); 5. «Тирән тамырлар» романы (тәрҗемәче – Р. Фәизова, 1962); 6. «Казакъ кызы» (тәрҗемәче – Р. Фәизова, 1966); 7. «Яшь йөрәкләр» (тәрҗемәче – Р. Фәткуллина, 1980) һ.б.

Г. Ибраһимов кайбер әсәрләренең рус теленә тәрҗемәләре фәнни яктан өйрәнелгән. Мәсәлән, Хәйруллина Гөлназ Сөйләйман кызы «Г. Ибраһимов әсәрләренең рус теленә тәрҗемәләре: поэтика һәм стиль» кандидатлык диссертациясендә язучының «Тирән тамырлар» романының тәрҗемәсен оригинал белән чагыштыра, Р. Фәизова һәм Г. Шәрипова тарафыннан башкарылган тәрҗемәләрне чагыштырма планда өйрәнә, тискәре һәм уңай якларын ачыклый [3, б. 15]. Г. Ибраһимовның әлеге романының ике тәрҗемәсен чагыштырма анализ башкарганда Г.С. Хәйруллина әсәрнең жанр һәм композицион, ритмик-стилистик, интонацион үзенчәлекләренең башка телдә сакланышы һәм бирелешенә игътибар итә.

Г. Шәрипова үз тәрҗемәсендә Г. Ибраһимов хикәяләвенең динамиклыгын һәм җиңеллеген саклап калырга тырыша. Ләкин тәрҗемә процессында бик күп кыскартулар кулланa. Тәрҗемәче кайбер аерым төшенчәләрне, гыйбарәләрне кыскарту белән генә чикләнми, ә тулы эпизодларны, хәтта тулаем бүлекне төшереп калдыра. Әлеге югалтулар оригинал текстның композиция

төзелеше үзгәрүгә китерә. Галимә Г.С. Хәйруллина фикеренчә, тәрҗемәченең әлеге адымы аның әсәрнең жанрын дөрес билгеләмәүдә, детектив буларак кабул итүдән килеп чыгарга мөмкин. Тәрҗемәче күп очракта әсәрнең төп сюжет линиясе – үтерүчене эзләүгә бәйле булмаган тасвираламаларны, вакыйгаларны кыскарткан. Күрәсең, Г. Шәрипова романны детектив әсәр буларак кабул иткән, әсәрнең төп мәгънәсен аңламаган. Шулай ук рус вариантында татар халкының үзенә генә хас булган төшенчәләр төшереп калдырылган. Нәтиҗәдә, оригинал әсәрнең милли үзенчәлеге җуелган. Г.С. Хәйруллина, Г. Шәрипова тәрҗемәсен «оригинал белән таныштыручы» дип атый. Галимә әлеге атамасын тәрҗемәченең автор стилен саклап калмавы, ә бары тик әсәр белән рус телле укучыны таныштыруы белән дәлилли.

Г. Ибраһимовның «Тирән тамырлар» романының Р. Фәизова тарафыннан башкарылган тәрҗемәсе оригинал текстның тулысынча, кыскартылуларсыз бирелүе, тәрҗемәченең автор сүзенә игътибарлы булуы белән аерылып тора. Ләкин тәрҗемәдә күп очракта Р.Фәизова, үзе дә автор хокукларын алып, кайбер күренешләрне дәвам итә. Шулай ук тәрҗемәче әсәрнең стилистик, ритмик-интонацион төзелешен төзәтергә тырышып, автор текстын танып булмаслык дәрәҗәдә үзгәртә.

Р. Фәизова «Тирән тамырлар» романын Г. Шәриповадан соңрак башкара. Галимә Г.С. Хәйруллина фикеренчә, бу вакыт совет әдәби тәрҗемә мәктәбе үсеш алган чор белән туры килә. Шуңа күрә Р. Фәизованың тәрҗемә процессында җибәргән төгәлсезлекләрен шул чор үзенчәлекләре белән, тәрҗемә мәктәбенең төп юнәлеше белән аңлатырга була.

Г. Ибраһимовның романнары белән беррәттән хикәяләре рус теленә тәрҗемә ителә. Мәсәлән, Роза Фаткуллина язучының «Карак мулла», «Табигать балалары» хикәяләрен рус теленә тәрҗемә итә. Г. Ибраһимовның «Карак мулла» хикәясе теле тәрҗемә өчен шактый катлаулы. Анда гарәп-фарсы алынмалары, иске татар әдәби теленең катлаулы синтаксик конструкцияләре, диалекталь сүзләр күп кулланыла. Әлеге кыенлыклар тәрҗемә текстта лексик-семанттик характердагы хаталар китереп чыгара. Галимә Г.С. Хәйруллина әлеге хаталар тәэсирендә һәм күпсанлы кыскартулар нәтиҗәсендә тәрҗемә текстта автор стиле бөтенләй сакланмаган дип саный.

Г. Ибраһимовның «Табигать балалары» хикәясе оригинал текстның мәгънәви үзенчәлекләрен рус телле текстта саклануы белән аерыла. Ләкин бу хикәядә тәрҗемәче күбрәк сүзгә-сүз тәрҗемә итә. Хикәядә язучының гыйбарәләрен калькалаштыру белән беррәттән, җөмләдәге сүзләр төзелешен, татар теленең синтаксик төзелешен үзгәртмичә бирү очрый. Тәрҗемә процессында Г. Ибраһимовның стиле, интонациясе сакланып калмаган.

Шул рәвешле, Г. Ибраһимов әсәрләренең тәрҗемәләрен күзәткәннән соң, без әлеге әсәрләрнең оригиналдан ерак булуын, чор, тәрҗемә фәне үсеше белән бәйле рәвештә тәрҗемәчеләрнең әлеге процессны башкарганда язучының стилен, интонациясен сакламавын, оригинал тексттан ераклашуларын күрдек.

ӘДӘБИЯТ

1. http://www.azatliq.org/a/28368286.html

2. Хәсәнов М. Интернационализмның җанлы традицияләре. Казан: Татар. кит. нәшр., 1980. Б. 17.

3. Хайруллина Г.С. Переводы произведений Галимджана Ибрагимова на русский язык: поэтика и стиль: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.01.08 / Литературный ин-т им. А.М. Горького. М., 2001. 15 с.